

L'edat del ferro en el Jura en el seu context europeu*

L'AFEAF (*Association Française pour l'Etude de l'Age du Fer*) organitza anualment un Col·loqui Internacional que té lloc durant el mes de maig i en una regió diferent segons l'elecció de l'Assemblea General. La meta d'aquests col·loquis tracta de l'estudi de les cultures o períodes que es desenvolupen durant l'edat del ferro a França, exclusivament del territori elegit (temes regionals) i tema del col·loqui (tema de síntesi), així com les relacions socio-culturals amb els països veïns.

Fins fa dos anys l'AFEAF estava només interessada per la França no mediterrània i, evidentment, enfocada a l'estudi unidireccional de la problemàtica cèltica o gal·la (població unificada que sembla que ocupà tot França en època romana), com una obsessió al descobriment de l'origen dels seus avantpassats. En la majoria dels col·loquis l'obsessió de pertànyer a una classe dominant, principesca i guerrera, d'origen gal o celta era el subjecte principal. Només s'hi veien "homes guerrers" a la França cèltica, i de la vida quotidiana de la població n'eren poc explícits.

Les qüestions cronològiques i de sistematització eren i són tema de debats, i com aquestes eren plantejades a partir d'esquemes o d'una base antiga, comuna i generalitzada a Europa (és a dir que l'edat de ferro era i és dividida en dos períodes: *Hallstatt*, per a la primera edat, i *La Tène*, per a la segona), els problemes per encaixar els grups culturals regionals eren cada vegada més complexos.

Els darrers anys, i per un canvi explosiu que ha experimentat l'arqueologia, començaren a haver-hi crítiques sobre la posició cultural espai/temps de la veritable població que s'estava estudiant i se la situava en contextos més locals i autònoms. França no podia entendre's arqueològicament parlant, com un tot uniforme d'origen continental i atlàntic, sinó que era el resultat d'una disgregació de pobles amb trets característics diferenciadors.

Actualment han introduït la França mediterrània i això vol dir canviar el plantejament de base, perquè suposa situar l'Europa continental en uns lligams internacionals amb el món mediterrani (*l'économie-monde méditerranéenne* de P. Brun).

Amb aquest suport els col·loquis estan actualment més interessats en aquesta direcció, ja que l'any 1991 es va celebrar al Departament de Franche-Comté en col·laboració amb Suïssa. L'element geogràfic bàsic era el Jura, zona de muntanyes i altiplans prop dels llacs suïssos i dels Alps, enclavada enmig de l'àrea on neixen tres rius importants d'Europa: el Danubi, el Saona i el Roine, en definitiva, un lloc interpretat com una zona de passatge i de transport durant la història de la humanitat.

L'any 1992 se celebra a Agen (Aquitània) i té com a objectiu principal el paper d'ambdues vessants dels Pirineus durant els períodes de l'edat del ferro i les possibles relacions entre l'Atlàntic i el Mediterrani a través d'aquesta xarxa pirinenca. La península ibèrica, doncs, tindrà moltes coses a dir.

Centrant-nos en el tema del col·loqui de l'any 1991 celebrat al Jura, concretament a Pontarlier (França), i a Yverdon-les-Bains (Suïssa), els plantejaments dels períodes culturals que formen l'edat del ferro, és a dir, *Hallstatt* i *La Tène*, foren exposats de ple, i mai tan ben encertats els llocs de celebració, ja que els dos jaciments homònims, originaris dels grups culturals, es troben relativament a prop (*La Tène*, a Suïssa, la qual poguérem visitar, i *Hallstatt*, a Àustria).

De les conclusions sobresortints (sempre s'acaben en una cloenda que fa el president de l'AFEAF, el Professor J. P. Millotte, i algun destacat investigador del terreny), s'extreu que el període de *Hallstatt* és un període d'evolució històrica que s'efectua enmig de grups regionals existents i al mateix temps a ambdós cantons dels Alps. No és, per tant, el resultat de les influències de l'Europa de l'est. El començament d'aquest període s'inicia durant el Bronze Final i s'acaba quan comença l'altre període que s'anomena *La Tène A*. Les variants principals són l'armament fabricat de ferro (evolucionen les formes, evidentment) i l'ús cada vegada més dominant de la inhumació, enterraments que s'agrupen en camps de túmuls. Per aquestes característiques pot situar-se dins de l'edat del ferro que en datació relativa s'originaria a principi o mitjan segle VIII a.C. (Parzinger).

El període de *La Tène* (segona edat del ferro) es presenta més problemàtic, ja que els especialistes no troben les diferències essencials que puguin separar-lo del període de *Hallstatt*. El problema s'agreuja quan justament a Suïssa, on es troba el jaciment de *La Tène*, tot just coneix el període de *Hallstatt* i del principi de *La Tène*. Aquest jaciment es desenvolupa plenament en les fases de *La Tène B* i *C*, i en canvi desconeix el principi i l'acabament d'aquest període cultural que, en moltes ocasions, havia estat col·locat a tot Europa, inclosa la península ibèrica. Aquest marge mal conegut fa que les diferències morfològiques siguin molt marcades i per tant, diferenciades. Aquest buit d'ambdós períodes que coincideix amb moltes alteracions en la conca mediterrània se situa cronològicament

* Les Actes del Col·loqui "L'Age du Fer dans le Jura" ja són a la venda.

entre el 500-450 a.C., moment que marca la ruptura existent entre la primera i la segona edat del ferro a Europa occidental.

L'aspecte cultural més repetit fou el dels llocs d'enterrament, especialment agrupats en camps de túmuls (veritable creació de muntanya) i la pràctica de la inhumació (individual, múltiple i/o secundària), i de la cultura material sobresortia l'armament i equipament de ferro, trobats en dipòsits, fosses no funeràries, aixovars funeraris, etc...

No mancaren estudis de temes sòcio-culturals (Millote, Daubiney o Brun), d'estructures domèstiques (Flouest), domèstiques-artesanals (Flouest o Masurel), o artesanals-industrials (Mauguin), però foren les més escasses.

Els principals problemes plantejats foren en primer lloc la documentació *a silentio* que en un o altre lloc es feien presents, fruit d'una manca d'investigació global o segons l'enfocament dels plantejaments diferents entre França i Suïssa. Mentre pel cantó del Jura francès, les necròpolis tumulàries de l'època hallstàtica abunden i manquen els hàbitats oberts a la plana, a Suïssa l'època de *Hallstatt* i principis de *La Tène* a penes es coneix, quan, en canvi, els períodes del Bronze final i *La Tène* plena són molt rics.

La manca d'hàbitats a l'aire lliure, oberts i dispersos, són quasi desconeguts i només es coneixen, encara que malament, grans jaciments fortificats (Château à Montmorot et Salins) en el Jura francès, on les cases domèstiques construïdes en terra es troben incloses dins el territori fortificat. Per relacionar aquest tipus d'hàbitat amb les necròpolis tumulàries es creu que la població estaria concentrada amb una relació de dependència i protegida pels petits prínceps guerrers (gals o celtes?) que es troben enterrats en aquells grans i rics túmuls. Un cop més es fa present l'obsessió, que segons l'estructura social esbossada, es vol portar a la idea dels orígens ancestrals que van originar els celtes.

L'antropònim *celte* o *gal*, com gairebé tots, iber, celtiber, etc... apareix relativament tard i força generalitzat; existeix, doncs, un gran buit entre l'arqueologia i les fonts escrites, malgrat la toponímia. Aquestes dues últimes disciplines haurien d'anar conjuntament o darrera els treballs arqueològics i no davant, per fixar o concretar el territori d'una població. Un dels principals problemes d'aquests col·loquis és que moltes vegades la població celta sobrepassa la dels mateixos Camps d'Urnes, *Hallstatt* o *La Tène*, conjuntament amb la problemàtica cronològica que això suposa.

No obstant, el plantejament sobre la sistematització dels períodes culturals de l'edat del ferro en el *Col·loqui del Jura* ha de tenir repercussions

importants si d'una vegada, nosaltres, els ibèrics, deixem de confondre els períodes culturals compresos entre l'edat del bronze final i el món ibèric, en el nostre territori. Els períodes culturals de l'edat del ferro a Europa Continental (*Hallstatt* o *La Tène*) no encaixen en la nostra sistematització, perquè l'evolució històrica efectuada és diferent.

Esperem quelcom de bo o millor de les relacions aquitaneses i ibèriques en el pròxim col·loqui que tindrà lloc a Agen, especialment en la sistematització dels períodes culturals que es desenvolupen en el Pirineu, en definitiva, en la diacronia i evolució històrica de les poblacions que hi ressorgiren.

No voldria acabar sense poder expressar el meu suport envers aquesta classe de col·loquis monogràfics i especialment destacar els aspectes bàsics de l'organització dels col·loquis de l'AFEAF.

A part d'estar informat prèviament amb pre-inscripcions i inscripcions definitives, aquestes són d'un preu assequible a tothom (unes 2.000 ptes.), sense actes i reducció als socis (que paguen 1.500 ptes. anuals); l'inscrit rep informació sobre llistes d'hotels, trens i adreces dels participants a part dels resums pre-actes. S'organitza un menjador col·lectiu (dinar i sopar molt econòmic) i també es rep un bitllet de tren per optar a la reducció dels transports per a l'assistència al col·loqui.

Vora les dependències de l'auditòrium, si no hi és, s'organitza una cafeteria, recepció, bar, un estand de llibreria i espais de pas perduts per poder-te comunicar amb els col·legues. En gairebé tots els col·loquis s'hi troba una participació popular, això sí, els llocs de celebració han de ser ciutats mitjanament petites. Si els membres de l'organització treballen en el manteniment de les relacions públiques municipals i expliquen la importància que aquest col·loqui té per a la congregació d'especialistes europeus, el *Ministère de la Culture*, el responsable dels *Affaires Culturels* de la regió i del municipi ofereixen recepcions i vins d'honor, això sí, acompanyats dels discursos corresponents que sempre van precedits pel molt apreciat i històric president de l'AFEAF, el professor J.P. Millotte.

En definitiva, la despesa econòmica que en resulta és quasi inapreciable, inclòs el temps en què té lloc el col·loqui que sol coincidir en dies més o menys no laborables.

Un col·loqui, un congrés o una reunió internacional d'arqueologia suposa la congregació d'un nombre d'especialistes i, actualment, estudiants que es desplacen i que no gaudeixen precisament d'una base econòmica substancial. La ciutat o poble que ofereix el seu lloc com la seu de la reunió els ha de rebre amb els honors corresponents, i ha de procu-

rar que tots els mecanismes de l'organització funcionin i que les despeses dels participants no resultin moltes vegades un negoci subterrani.

Frankfurt, 20 de gener 1992

Enriqueta Pons

L'arqueologia a Ponent durant 1991

Classificarem les activitats arqueològiques realitzades a, o des de, les comarques de Ponent en dos grans apartats: 1. Excavacions i investigació de camp, i 2. Difusió i publicacions.

1. Excavacions i investigació de camp realitzades per diverses institucions

Secció d'Arqueologia, Prehistòria i Història Antiga de l'Estudi General de Lleida:

- * Prospeccions al Pallars Jussà. Direcció: Teresa Reyes (Subvenció G.C.: 570.000).
- * Els Vilars d'Arbeca (les Garrigues). Direcció: Joan B. López, Ignasi Garcés, Emili Junyent i Angel Lafuente (Subvenció G.C.: 1.400.000).
- * Coll del Moro de Gandesa (Terra Alta). Direcció: Núria Rafel i Mònica Blasco (Subvenció G.C.: 1.000.000).
- * Necròpolis de les Maries (Gandesa, Terra Alta). Direcció: Gemma Hernández. (Subvenció G.C.).
- * Projecte d'investigació: Necròpolis tumulars del Bajo Aragón y Valle del Segre. Caracterización e interacción. Dotat per la CAYCIT amb 2.200.200 pessetes i dirigit per Núria Rafel, Gemma Hernández i Emili Junyent.

Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida:

- * Prospeccions arqueològiques a la Serra de Sant Gervàs (Alta Ribagorça). Direcció: José Medina i Ramon Larrègula.

- * Excavacions paleontològiques a La Cabrua (Sta. Maria de Meià) i La Pedrera (la Noguera). Direcció: Antoni Lacasa i Xavier Martínez (Subvenció G.C.: 250.000).
- * Pla de les Tenalles (Granyanella, la Segarra). Direcció: Jordi Pérez Conill.
- * Castell de Guimerà (Urgell). Direcció: José Medina (Obra Diputació de Lleida).
- * Monestir d'Avinganya (Seròs, Segrià). Direcció: Joana Xandri. (Obra Diputació de Lleida).
- * Prospeccions geoarqueològiques a els Budells (Massalcoreig, Segrià). Direcció: José Luis Peña. Forma part d'un projecte de "Prospecció geoarqueològica al Baix Segre".

Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona:

- * Prospeccions a la Plana de Guissona (la Segarra). Direcció: Lourdes Burés, Esther Gurri i Anna Rich. (Subvenció G.C.: 400.000).

Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona:

- * Cova del Parco (Alòs de Balaguer, la Noguera). Direcció: Josep M. Fullola, Mercè Berguedà i Raül Bartrolí. (Subvenció G.C.: 780.000).

Departament d'Història de les Societats Pre-capitalistes i Antropologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona:

- * Roca dels Bous (Camarasa, la Noguera). Direcció: Jorge Martínez i Susanna Casellas. (Subvenció G.C.: 740.000).

Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona:

- * Les Portes (Lladurs, Solsonès). Direcció: Josep Castany, Imma Estany i Victòria Solé. (Subvenció G.C.: 615.000).

Departament d'Art de la Universitat Autònoma de Barcelona:

- * Iesso (Guissona, la Segarra). Direcció: Josep Guitart, Joaquim Pera i Eudald Vilas. (Subvenció G.C.: 1.600.000).

Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Excavacions d'urgència:

- * Pla d'Almatà (Balaguer, la Noguera). Direcció: Carme Alós i Carles Carreño.